

VSEBINA IN POMEN POJMA DRŽAVLJANSTVO

Kaj pričakujemo od izobraževanja za aktivno državljanstvo?

*dr. Vida A.
Mohorčič
Špolar
Andragoški
center Slovenije*

Razmislek o izobraževanju za aktivno državljanstvo in razprava o njem nista mogoča, če prej ne razmislimo o vsebini in pomenu pojma državljanstvo.

V Slovarju slovenskega knjižnega jezika in leksikonu je državljanstvo opredeljeno kot »pravna pripadnost določeni državi«¹ in kot »mednarodnopravni razločevalni znak nasproti inozemcem in osebam brez državljanstva«.² Za državljanstvo z državnopravnega vidika leksikon navaja, da pomeni »včlanjenost v državno organizacijo, ki daje državljanu posebno varstvo«.³ Veldhuis (1997) v zvezi z državljanstvom meni, da je definicija besede državljanstvo kočljiva. Koncept državljanstva se je po njegovem razvijal skupaj z družbenim, gospodarskim in političnim razvojem in se še vedno razvija. Carr in Hartnett opozarjata,⁴ da je koncept »državljanstva sporen v tem smislu, ker so kriteriji, ki določajo njegovo pravilno uporabo,« predmet nenehne razprave in premislekov, ki pa so, po njunem mnenju, bistveni zato, »ker se argumenti o teh kriterijih sučejo okoli temeljnih političnih vprašanj, za katera pa končna racionalna rešitev ni na razpolago«. Veldhuis (1997) pa piše, da je državljanstvo predvsem političen koncept ter da je vprašanje, kdo je državljan in kdo ni, v večini evropskih držav, določeno v procesu demokratičnega odločanja. Politični koncept je tudi zato, ker na pomen oziroma definicijo državljanstva vpliva

avtorjev politični položaj. Demaine⁵ je zapisal, da je pozornost teoretikov državljanstva večinoma usmerjena v »državljske, politične in družbene pravice, v družbeno pravičnost, v obveznosti državljanov in principe enakosti«.

OPREDELITEV DRŽAVLJANSTVA

Dilem, ki jih za teoretike pomeni vsebina pojma državljanstva, tudi premislek o izo-

Govorimo o izobraževanju za aktivno⁶ – torej dejavno državljanstvo. Če pomislimo na opredelitev državljanstva, ki jo ponuja Slovar slovenskega knjižnega jezika – državljanstvo kot pravna pripadnost določeni državi, bi iz take opredelitve lahko izhajal namen in vsebina izobraževanja za dejavno državljanstvo. Namreč izobraziti državljane za to, da bodo poznali pravno regulativo, ki jo za njih pripravlja država, in da bodo s tega vidika lahko izražali svojo pripadnost državi. Po leksikonu bi torej pomenilo, da državljane izobražujemo zato, da poznajo tisto posebno varstvo, ki ga za svoje državljane (nasproti tujcem) zagotavlja država. V zvezi s pojmom »aktivno državljanstvo« lahko torej razmišljamo, da gre pri tem za izobraževanje, ki bo udeležence pripravilo na to, da bodo aktivni člani skupnosti oziroma družbeno aktivni ljudje, pripadniki državi, katere državljani so. In ker pojem državljanstvo predpostavlja pravno pripadnost, je mogoče razumeti, da bi bil vsebinski podatek takega izobraževanja v pravni ureditvi in zakonodaji.

braževanju za aktivno državljanstvo ne more obiti. V zvezi s tem se namreč postavlja

UVODNI
REFERATI

ključno vprašanje – to je vprašanje namena in vsebin takega izobraževanja.

Izhajajoč iz institucij pravne države, nas razmišljanje privede še do dveh pojmov: demokracija in civilna družba. Demokracijo navadno v poljudnem izrazoslovju opredeljujemo kot politično ureditev »z vladavino večine, ki varuje osebnostne in politične pravice vseh državljanov« ... »vključno s tistimi, ki so v manjšini«. ⁷ Leksikon demokracijo opredeljuje kot »politični sistem,

Demokracija je politični sistem, v katerem ima ljudstvo najvišjo oblast.

kjer ima ljudstvo najvišjo oblast«, pri čemer je »značaj demokracije odvisen od tega, katerim družbenim skupinam oziroma razredom je v konkretnem zgodovinskem političnem sistemu priznan status ljudstva«.

⁸ Kadar sama razmišljam o civilni družbi, mi ta vedno pomeni Patrickovo opredelitev, torej razvejeno mrežo »svobodno ustanovljenih prostovoljnih združb, izven formalnih institucij države in njenih organov, ki delujejo neodvisno ali v part-

Če se ne zadržujemo pri konceptualni opredelitvi pojma državljanstvo, demokracija in civilna družba in se osredotočimo na tisto, kar je napisal Demaine – da je pozornost teoretikov državljanstva večinoma usmerjena v državljanske, politične in družbene pravice, v družbeno pravičnost, obveznosti državljanov in načela enakosti –, se vsebinsko področje izobraževanja za aktivno državljanstvo bistveno razširi. Tako bi nam torej izobraževanje za aktivno državljanstvo pomenilo izobraževanje za poznavanje zasebnih, političnih in družbenih pravic, obveznosti, ki jih državljanji imajo do države zato, da bi bili lahko družbeno aktivni, na prej omenjenem področju in tudi z vidika družbene pravičnosti, obveznosti državljanov in načela enakopravnosti.

nerstvu z državnimi institucijami ... Civilno družbo ureja zakonodaja. Civilna družba je javno področje, ki ga sestavljajo zasebni posamezniki.« ⁹ Tako bi moralo biti

iz razumevanja, da pomeni državljanstvo pravno pripadnost državi, država pa ima različne pravne institucije in institucije civilne družbe, izobraževanje tako, da bi udeleženci spoznavali in obvladali večšine, ki jih v okviru svojega statusa (pravna pripadnost državi) potrebujejo.

Vprašanje pa je, ali je tisto, kar si država misli, da je vsebina izobraževanja za aktivno državljanstvo, tudi resnično tisto, kar si državljanji predstavljajo, da je. In če izobraževanje za aktivno državljanstvo povezujemo z državljanom, ki je dejaven na vseh področjih osebnega in družbenega življenja, ki zna razmišljati in je kritičen do tega, kar se dogaja, mar si država in njene institucije resnično želijo takega državljanja? Mar ne gre pri pojmu izobraževanje za aktivno državljanstvo zgolj za parolo, ki v bistvu kaže na to, da želijo države, pravzaprav politične stranke, ki si prizadevajo za večino v parlamentu, od tega izobraževanja eno samo stvar – sodelovanje v sistemu reprezentativne demokracije, ki je po Veldhuisu povezana z javnim področjem ter z »vlado in parlamentom«, pri čemer sta ključni besedi »svobodne« volitve, glasovanje pa poglavitna oblika politične aktivnosti, pri tem pa širše politično sodelovanje državljanov niti ni zaželeno, ker je politika preveč zapletena, da bi jo širše množice lahko razumele (Veldhuis, 1997). Torej bi šlo za take vrste izobraževanje za aktivno državljanstvo, ki bi državljanje spodbujalo k udeležbi na volitvah, ki omogočijo strankam z zadostnim številom volilnih glasov politično legitimiteto, ki jim jo manjša udeležba nekako odreka ali pa vsaj izraža dvom zaradi volilne udeležbe, ki ni bila v skladu s pričakovanji. Kako naj si sicer drugače razlagamo različne ankete o udeležbi na voliščih pred samimi volitvami ter premisleke in posvetovanja političnih strank po izidih volitev? Tudi v državah z razvito demokracijo je problem ude-

ležbe na volitvah zadnje desetletje razlog za zaskrbljenost. S tega vidika bi bilo tudi razumljivo povečano zanimanje za izobraževanje za aktivno in demokratično državljanstvo, če drugih vidikov ali interesov tega izobraževanja ne upoštevamo.

Težko je namreč verjeti, da gre pri izobraževanju za aktivno državljanstvo za drugačno obliko interesa institucij oblasti oziroma za nesebično željo podpirati izobraževanje državljanov, da bi bilo njihovo sodelovanje pri sprejemanju političnih odločitev čim večje, čim bolj kakovostno in da bi potekalo na vseh ravneh, začevši pri lokalni skupnosti.

Mnogo verjetneje se namreč zdi, da gre pri tem izobraževanju za dejansko pridobivanje volilnih glasov, za odgovor na pritiske sindikatov, delavskih in političnih združenj in za zavarovanje svojih modelov odločanja nasproti drugim modelom. Morda kaže tudi v tej luči razumeti prizadevanja Sveta Evrope, ki od leta 1994 z vso resnostjo išče odgovore na vprašanja o izobraževanju za demokratično in aktivno državljanstvo, raziskuje, kaj so ključne spretnosti in znanja, ki jih mora udeleženec pridobiti v takem programu, in si navsezadnje prizadeva za opredelitev demokratičnega državljanstva.

ŠTIRI RAZSEŽNOSTI DRŽAVLJANSTVA

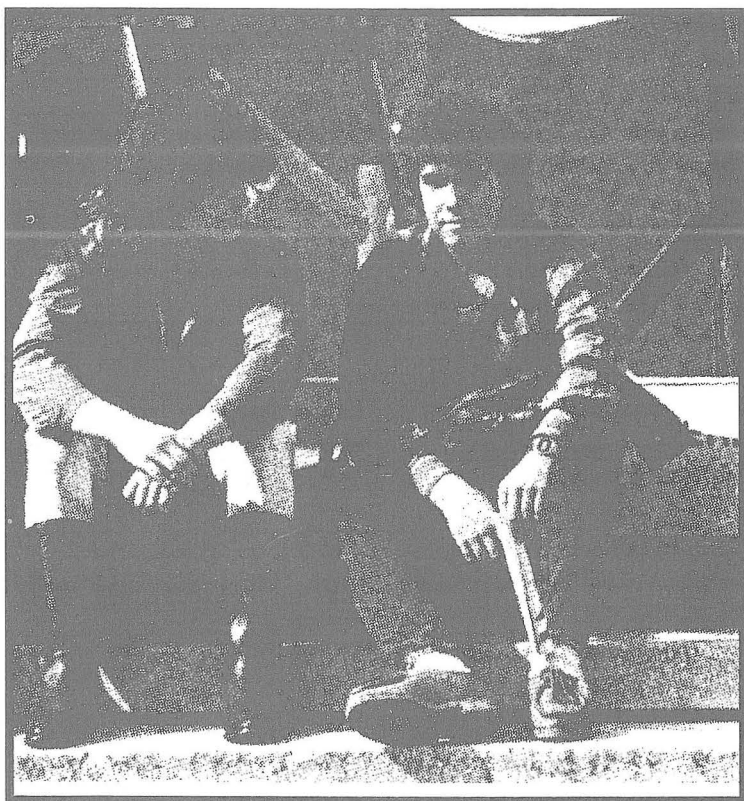
Prispevek, ki ga je leta 1997 za Svet Evrope pripravil Ruud Veldhuis,¹⁰ navaja štiri razsežnosti državljanstva. Po avtorjevem mnenju so v soodvisnosti s štirimi podsistemi, ki jih srečamo v družbi in ki so za vsako družbo bistveni. Te razsežnosti aplicira na razsežnosti državljanstva in jih opredeli kot politično/pravno, družbeno, kulturno in ekonomsko. K različnim razsežnostim po njegovem spadajo tudi različni cilji izobraževanja, predstavljeni v tabeli:

Razsežnosti državljanstva	
Razsežnost	Izobraževalni cilji
Politično/pravna	
Politično državljanstvo, ki zadeva politične pravice in obveznosti nasproti političnemu sistemu.	Poznavanje političnega sistema; demokratični odnosi; sposobnost sodelovanja (participacije).
Družbeno	
Družbeno državljanstvo zadeva odnose med posamezniki v družbi in zahteva lojalnost ter solidarnost.	Poznavanje odnosov v družbi; družbene spretnosti.
Kulturna	
Zadeva zavedanje skupne kulturne dediščine.	Poznavanje kulturne dediščine in zgodovine; temeljne spretnosti (jezikovna spretnost, pisanje, branje).
Ekonomska	
Zadeva odnose posameznika do trga dela in porabe in implicira pravico do dela ter minimalne ravni preživetja.	Poklicno izobraževanje; ekonomske spretnosti (za aktivnosti, povezane z delom in drugimi ekonomskimi aktivnostmi).
Vir: R. Veldhuis: Education for Democratic Citizenship, DECS/CIT (97) 23, 1997, str. 7.	

Tako opredelitev razsežnosti državljanstva upošteva tudi izobraževalni program, ki bi moral, po Veldhuisu, vključevati vsebine, značilne za vsako od štirih razsežnosti državljanstva, in v idealnih okoliščinah udeležence seznaniti z njimi, to so:

1. Politična/pravna razsežnost: koncept demokracije, koncepti demokratičnega državljanstva, politične strukture in procesi odločanja na državni in mednarodni ravni, volilni sistem, politične stranke, skupine pritiska; politična participacija in oblike participacije (demonstracije, pisanje pisem javnim občilom ipd.); zgodovina in temelji civilne družbe, demokratične vrednote; človekove pravice, mednarodni odnosi, mednarodne organizacije in zakonodaja, vloga javnih občil, pravni sistem, državni proračun.

2. Kulturna razsežnost: vloga informacijske tehnologije in javnih občil, medkulturne izkušnje/izkušnje drugih kultur; kulturna dediščina naroda; prevlada nekaterih norm in vrednot; zgodovina; boj proti rasizmu in diskriminaciji; varovanje okolja.



3. Družbena razsežnost: boj proti družbeni izoliranosti in izključenosti; varovanje človekovih pravic; združevanje različnih družbenih skupin; občutljivost za družbena vprašanja; razlike v socialni varnosti, blaginji, pismenosti in zdravju na globalni ravni; enakopravnost med spoloma; državna in mednarodna varnost.

4. Ekonomska razsežnost: vidiki tržne ekonomije; izboljševanje poklicnih kvalifikacij; zaposlenost in nezaposlenost; delovna zakonodaja; ekološki vidiki globalne ekonomije; pravice potrošnikov ipd. (Veldhuis, 1997: 13–14).

Gotovo je, da ne more biti enega samega modela izobraževanja za aktivno državljanstvo. Če pojmujeemo aktivno državljanstvo z vidika izobraževanja, ki bo udeležence pripravilo na to, da bodo aktivni člani skupno-

sti oziroma družbeno aktivni ljudje, pripadniki državi, katere državljani so, bi lahko razumeli, da je vsebinski poudarek izobraževanja za aktivno državljanstvo v pravni ureditvi in zakonodaji. Vendar se zdi tako pojmovanje preozko. Pravna pripadnost državi je v pravnem pogledu gotovo pomembna, vendar so potrebne še druge oblike pripadnosti. Verjetno tudi kulturna, socialna in ekonomska. Zanimarjanje ene ali druge na račun prevladujoče pripadnosti, ponavadi je to pravno/politična, verjetno siromaši državljana in državo. Vendar analiza vsebin tovrstnega izobraževanja, bodisi v polpretekli dobi (to izobraževanje smo poznali kot družbenopolitično izobraževanje) bodisi zdaj, kaže prav na prevlado prvega področja. Večinoma se izobraževanje za aktivno državljanstvo pojmuje kot izobraževanje, ki ga Veldhuis postavlja v okviru politične/pravne razsežnosti.

»ALI VEŠ, KAKO UVELJAVLJAŠ IN ZAGOVARJAŠ SVOJE PRAVICE?«

V letih 1994 in 1995 je Andragoški center Slovenije v sklopu programa PHARE, program za demokracijo, koordiniral projekt, ki smo ga imenovali Ali veš, kako uveljavljaš in zagovarjaš svoje pravice? Priprava programov izobraževanja je stekla na naslednjih področjih:

- a) izobraževanje za socialne pravice – te pravice se nanašajo na kakovost življenja, opredelili smo jih z zdravstveno pomočjo, socialno varnostjo in varovanjem okolja;
- b) izobraževanje za državljske pravice – te pravice zadevajo politični sistem in so namenjene informiranju ljudi v lokalnih skupnostih, kako sistem deluje na nacionalni in lokalni ravni; hkrati zadevajo tudi volilni sistem v celoti; na podlagi takega programa naj bi se udeleženci naučili, kako prepoznavati in razlikovati med

programi različnih političnih strank, se odločati za njim najprimernejšega in z udeležbo na volitvah aktivno sodelovati pri odločanju; •

- c) izobraževanje za uporabo kontrolnih mehanizmov civilne družbe v demokratični družbi;
- č) izobraževanje izvoljenih članov občinskih skupščin o pravicah in dolžnostih ter odgovornosti do baze, ki jih je izvolila.

V okviru programa za demokracijo je potekalo osem podprojektov: Ohranimo zdravo okolje – pravice in poti, Obvladovanje brezposelnosti, Izobraževanje za demokracijo, Voda – naše bogastvo, Uveljavljanje pravic občanov – potrošnikov, Življenje v zdravem okolju – uveljavljanje in zagovarjanje svojih pravic, Delovni kulturni in izobraževalni tabori in Pravilniki. Glede na naslove bi bilo mogoče reči, da so podprojekti zajemali vsebine vseh štirih razsežnosti državljanstva: politično/pravno, družbeno, kulturno in ekonomsko, čeprav z vidika področij izobraževanja prevladuje politično/pravna razsežnost. Primerjava ciljev posameznih programov pa nam to še potrjuje. Razdelitev ciljev z vidika posamezne razsežnosti:

Politično/pravna:

- sodelovanje pri lokalnih aktivnostih na podlagi pozitivnih izkušenj iz programa;
- aktivirati udeležence za sodelovanje v občini;
- spoznavanje volilnih postopkov;
- spoznavanje zakonodaje (Zakon o lokalni samoupravi) in tovrstne zakonodaje v Evropi;
- pridobiti (ali osvežiti) temeljno znanje o demokraciji;
- postopoma oblikovati civilno zavest;
- temeljna dejstva – definicije demokracije (pojem demokracija, zgodovina oblikovanja

demokracije, tri ključne definicije in vrednote demokracije, človekove pravice, »modeli« demokracije);

- kdaj delovati, naučiti se, kako speljati akcije;
- državljske pravice, ki zadevajo varovanje okolja (načini, kako doseči te pravice: po mirni poti, z ekspertizo, skupine za pritisk);
- ozvestiti porabnike o njihovih pravicah.

Kulturna:

- kako ravnati, da ohranimo zdravo okolje;
- razvoj kulturnih in družbenih standardov;
- spoznati naravno in kulturno dediščino svojega okolja.

Družbena:

- družbene spremembe in demokratični sistem v Sloveniji (prizadevanje za demokratizacijo in neodvisnost, spremembe v socialno-ekonomskem in političnem sistemu, vloga posameznika in njegov položaj v družbi, možnosti za aktivno participacijo, nevarnosti za demokracijo);
- družbene spremembe za demokracijo (gibanje za demokracijo, politični boji, bipolarni svet in globalni vzroki za razpad socializma, učinki ekonomskih dejavnikov, nove tehnologije, mediji, nevarnosti za razvoj demokracije);
- pridobiti znanje in informacije, kako ohraniti prožnost in zdravje;
- razumeti in obvladovati negativne posledice brezposelnosti.

Ekonomska:

- informirati brezposelne o njihovih pravicah in možnostih, ki jih imajo v družbi, da bi zadržali svoje pravice in vplivali na svoj položaj v družbi;

Družbenopolitično izobraževanje je doseglo vrhunec v letu 1981/82.

- razviti različne družbene aktivnosti za premagovanje marginalizacije in psihosocialne izolacije ter odtujitve;
- informiranje brezposelnih o psihosocialnih aktivnostih brezposelnih;
- informirati o samopomoči pri brezposelnosti in pomoči, ki je v tem primeru na voljo v okolju (pravice in priložnosti, povezane z brezposelnostjo, druge socialne pravice, odnosi v družini, krize in drugi dogodki v vsakdanjem življenju, stres).

Pri odločitvi ljudi, da se bodo seznanili s čim raznovrstnejšimi in učinkovitejšimi načini politične participacije, sta potrebni predvsem želja in volja spremeniti dane razmere in aktivno poseči v politično dogajanje. Ker v programih izobraževanja za demokracijo ljudje pogosto ne vidijo neposrednih koristi, se v to izobraževanje zelo redko vključujejo. Na slabo udeležbo pa dodatno vplivajo tudi negativne izkušnje z ideološko enoznačnim političnim izobraževanjem v preteklem obdobju. »... Država bi morala imeti pri spodbujanju in podpiranju tovrstnega izobraževanja veliko večjo vlogo, saj lahko z osveščanjem in motiviranjem ljudi za aktivno udeležbo v demokratičnih procesih odločanja in z zavestnim spodbujanjem strpnosti in sožitja v družbi vplivamo na zmanjševanje pojavov, kot so na primer ksenofobija, politični ekstremizmi, politična apatija ...« (Poročilo ..., 1998: 3).

Pri analiziranju programov, ki so bili razviti v tem okviru, največ programskih ciljev podpira izobraževanje za politično/pravno razsežnost aktivnega državljanstva, čeprav je včasih težko razločevati, v katero razsežnost spada, saj se cilji prekrivajo. Morda je to mogoče razložiti z dejstvom, da je imela v prejšnjem sistemu Slovenija dobro razvito družbenopolitično izobraževanje (za sindikaliste, člane občinskih in samoupravnih skupnosti in delegate v skupščine, člane vodstev Zveze komunistov, delegate v delavskih svetih ipd.). Participacija v takem izobraževanju je v študijskem letu 1981/82 dosegla 11 odstotkov, čeprav je bila v prejšnjih letih še višja. Vendar je leto 1981/82 pomenilo vrhunec tovrstnega

izobraževanja, kasneje je udeležba začela upadati, tako da je v študijskem letu 1986/87 dosegla 5,8 odstotka.¹¹ S spremembami, ki so nastale v slovenskem družbenopolitičnem prostoru, so se državljani Slovenije izogibali tovrstnemu izobraževanju, kar kažejo tudi prejšnji podatki. Gotovo je, da so nove politične stranke organizirale izobraževanje za svoje člane in simpatizerje, dejstvo pa je, da na državni ravni po letu 1991 ni bilo organiziranega in finančno podprtega tako imenovanega družbenopolitičnega izobraževanja. Sprejetje nove šolske zakonodaje oziroma Zakona o izobraževanju odraslih leta 1996 pomeni tudi državno sofinanciranje, sicer tretjinsko, tega izobraževanja.

Vendar so se ljudje temu izobraževanju še vedno izogibali. Poročilo, ki ga je Andragoški center Slovenije leta 1998 pripravil za Ministrstvo za šolstvo in šport, tretjinskega financerja programov izobraževanja za demokracijo, namreč kaže, da v javnosti ni velikega povpraševanja po takih programih, čeprav so tovrstna znanja za mnoge skoraj popolnoma nova in neznana.

Vsekakor se lahko strinjamo, da so aktivni državljani »nujen predpogoj za delovanje demokracije«, zato bi morale izobraževanje za demokracijo navajati državljane h kritičnosti do oblasti in jim ponuditi temeljne spretnosti, potrebne za aktivno participiranje v političnem odločanju.

SODELOVANJE UDELEŽENCEV PRI PRIPRAVI IZOBRAŽEVALNIH PROGRAMOV ZA AKTIVNO DRŽAVLJANSTVO

Res pa je, da pri odraslih stari, preskušeni pristopi, ki jih izobraževalci poznajo iz pretekle dobe, ne bodo več delovali. Pristop z vrha – torej pripravljen program in ponujen tistemu, ki ga želi, ne da bi mogel sodelovati pri njegovi pripravi in ga povezati s svojimi potrebami

– ne bo več deloval. To je izkušnja drugih držav, pa tudi izkušnja, ki smo jo pridobili pri programu PHARE. Učinkovit je bil program, ki je ponujal osnovne obrise vsebin izobraževanja in se je sproti prilagajal potrebam udeležencev. Še najbolj pa so bili obiskani programi, ki so se navezovali na potrebe udeležencev (na primer onesnaževanje vode, varovanje naravne in kulturne dediščine ter predpisi in pravilniki s področja, ki so bili v interesu udeležencev). Gotovo je, da bi bila priprava programov po meri udeležencev ustreznejša, čeprav ne moremo reči, da je to lahko.

Pri tem je treba tudi poudariti, da priprava programov izobraževanja za aktivno državljanstvo za odrasle ne more biti preprosta adaptacija programov, ki so že pripravljeni za mlade. Taki programi navadno upoštevajo njihovo predznanje in njihove potrebe oziroma to, kar tisti, ki program pripravljajo, precipirajo kot njihovo potrebo. To pomeni, da ne upoštevajo izkušenj in predznanja, ki jih v program prinašajo odrasli državljani, zato je treba programe pripravljati z vsemi tistimi vsebinami, ki po Veldhuisovem mnenju sestavljajo razsežnosti državljanstva, saj bodo taki programi omogočali ljudem sodelovanje na vseh ravneh in v različnih vlogah.

Če opazujemo politično participacijo državljanov, lahko vidimo, da so določene oblike izražanja mnenja in vplivanja na oblast bolj uveljavljene in pogostejše. Poleg sodelovanja na volitvah so ljudem dokaj znane oblike boja »štrajki«, demonstracije, pisanje pisem ali peticij. Manj znane pa so druge oblike demokratičnega odločanja, vplivanja in sporazumevanja, na primer lobiranje vlade, bojkoti izdelkov, nenasilno reševanje konfliktov, ki jih lahko državljanom praktično in sistematično predstavijo različni programi državljankega izobraževanja.

Če razmišljamo o izobraževanju odraslih za aktivno državljanstvo, ne moremo mimo izobraževanja za tiste veščine, ki so posamezniku potrebne, da aktivno sodeluje na področjih, ki sestavljajo njegovo javno in zasebno življenje. Seveda s predpostavko, da si želimo državljana, aktivnega pri odločanju o zadevah, ki so pomembne z njegovega in s širšega, družbenega vidika.

FINANCIRANJE PROGRAMOV ZA AKTIVNO DRŽAVLJANSTVO

Na Andragoškem centru pri spremljanju razmer na tem področju opazamo, da so kljub dokaj velikemu interesu izobraževalnih organizacij za izvajanje teh programov najbolj pereči problemi z njihovim financiranjem. Delež, ki ga za to namenja država (z razpisi Ministrstva za šolstvo in šport), še zdaleč ne zadostuje za pokritje vsaj večine stroškov izvedbe, saj ministristvo sofinancira te programe le do ene tretjine. Možnost, da bo izvajalec programa izobraževanje za demokracijo pokril vse stroške samo iz enega vira, je zelo majhna. V državah z dolgoletno tradicijo takega izobraževanja poudarjajo, da je treba take programe financirati v celoti, in ne le delno.

V slovenskih občinah so bili doslej večinoma popolnoma nezainteresirani za financiranje tovrstne dejavnosti. Tako se nam dogaja, da imajo določene organizacije za izobraževanje odraslih te programe že pripravljene, vendar jih zaradi pomanjkanja denarja ne morejo izvesti, iz enakega razloga pa ne morejo ponoviti že utečenih in uspešnih programov. Zato mnogi izvajalci tovrstne programe izvedejo z vključevanjem teh vsebin v druge programe usposabljanja, ki imajo že zagotovljene vire financiranja. S prilagajanjem in »utesnjevanjem« teh programov v

Država bi morala v celoti financirati programe za aktivno državljanstvo.

formalne programe za pridobitev izobrazbe pa se izgublajo možnosti za kreativni pristop in prožnost pri izvedbi, v »nevarnosti« pa sta tudi demokratičnost in prostovoljnost teh programov. Zato se pri državljskem izobraževanju ne bi smeli osredotočati le na organizacijo seminarjev, temveč bi se morali udeležencem približati s pestrejšimi oblikami, na primer okroglimi mizami, javnimi razpravami, medijskim nastopanjem ...

SKLEPNE MISLI

Če skušam odgovoriti na vprašanje, zastavljeno v naslovu kolokvija Izobraževanje odraslih za aktivno državljanstvo – nujnost ali utopija?, bi glede na izkušnje lahko trdila, da je tako izobraževanje nujnost, vendar bo še nekaj časa utopija, če se ne bomo dogovorili, kaj od tega izobraževanja pričakujemo. Seveda pa moramo pri takih dogovorih upoštevati tiste, ki jim je to namenjeno – odrasle. Bistveno pri vsem tem je to, da se aktivnega državljanstva učimo le tako, da najprej želimo in hočemo razmere spremeniti, pri tem pa moramo ugotoviti, kako sistem deluje, in imeti v rokah vzvode, da lahko vanj aktivno posegamo. Pri tem ni pomembno, na katerem področju, in še najmanj je pomembno, da je to politično-pravno področje, čeprav je za nekatere najbolj vabljivo. Pomembno je, da smo izobraževalci ob pravem času na pravem mestu.

LITERATURA IN VIRI

Emeršič, B. (1998). Poročilo o izvajanju programa izobraževanje za demokracijo od študijskega leta 1994/95 do 1997/98. Ljubljana: Andragoški center Slovenije, interno gradivo.

Pandak, C. A. (1999). Rebuilding Civil Society: Non-formal Adult Education and Voluntary Organizations – The Hungarian Experience. Studies in Pedagogy, Andragogy and Gerontology. Peter Lang: Frankfurt am Main.

Patrick, J. J. (1996). Principles of Democracy for the

Education of Citizens. V: Patrick, J. J. in Pinhey, L. A. (ur.): Resources on Civic Education for Democracy: International Perspectives, Yearbook No. 1: Bloomington IN.

Veldhuis, R. (1997). Education for Democratic Citizenship: dimensions of citizenship, core competences, variables and international activities. Council of Europe. Council for Cultural Cooperation, Strasbourg. EDC/ documents. DECS/CIT (97) 23.

Slovar slovenskega knjižnega jezika, SAZU, Inštitut za slovenski jezik, Državna založba Slovenije, Ljubljana, 1993.

Towards a democratic citizenship, 1995–1995. Report by Ettore Gelpi. Council of Europe. DECS/AE (96) 9, Strasbourg, 1996.

Adult Education and Democratic Citizenship, eds.: Bron, M. Jr. and Malewski, M., Wrocław University Press: Wrocław, 1995.

Can They Do That?, Learning About Active Citizenship. Hooper D. and al., NIACE. The Citizenship Foundation, 1995.

Adult Education and Democratic Citizenship II, eds.: Bron, A., Field, J. Kurantowicz, E., Impuls Publisher: Kraków, 1998.

¹ Slovar slovenskega knjižnega jezika, prva knjiga, SAZU, Inštitut za slovenski jezik, Državna založba Slovenije, Ljubljana, 1993, str. 520.

² Leksikon Cankarjeve založbe, Ljubljana, 1973, str. 206.

³ Prav tam.

⁴ Carr, W. in Hartnett: Beyond Communitarianism, V: Veldhuis, R.: Education for Democratic Citizenship: dimensions of citizenship, core competences, variables and international activities, Council of Europe, Council for Cultural Cooperation, Strasbourg, 1997, str. 3.

⁵ Prav tam.

⁶ Slovar slovenskega knjižnega jezika, SAZU, Inštitut za slovenski jezik, Državna založba Slovenije, Ljubljana, 1993, str. 370.

⁷ Prav tam kot v opombi 2, str. 179.

⁸ Patrick, J. J.: Principles of Democracy for the Education of Citizens, v: Veldhuis 1997, str. 5.

⁹ Veldhuis, R.: Education for Democratic Citizenship: dimensions of citizenship, core competences, variables and international activities, Council of Europe, Council for Cultural Cooperation, Strasbourg, 1997.

¹⁰ Jelenc in drugi: Izobraževanje delavcev v delovnih organizacijah v Sloveniji, Pedagoški inštitut pri Univerzi Edvarda Kardelja in Skupnost izobraževalnih centrov Slovenije, Ljubljana, 1989.

¹¹ Aktiven: ki kaj dela; dejaven; delujoč; biti aktiven član skupnosti; družbeno aktiven človek, Slovar slovenskega knjižnega jezika, 1993, str. 22.